

BUĎ
PŘIPRAVEN
K UDÁNÍ

dokumentární povídky z 50. let

MILOŠ DOLEŽAL

host

Vznik rukopisu podpořil Mezinárodní visegrádský fond (IVF)
v rámci Visegrádského literárního rezidenčního programu
(VLRP).

© Miloš Doležal, 2025

Cover photo: archiv Miloše Doležala

Držitelé práv k obrazové dokumentaci jsou uvedeni na s. 345–346

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2025 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2699-4 (PDF)

ISBN 978-80-275-2700-7 (ePUB)

ISBN 978-80-275-2701-4 (MobiPocket)

Tma venku. Velkopanská lež.
A po mně – potopa a hroby.
Co potom? Z dřímoty se vytrhneš
v tlačeni u garderoby.

Osip Mandelštam, bez názvu, ze sbírky *Básně*

Cesta dějin není cestou kulečnickové koule, nýbrž podobá
se cestě oblaků, podobá se cestě někoho, kdo bloumá
ulicemi, kdo je tady odveden stínem, tam hloučkem lidí nebo
podivným protětím domovních front, a nakonec se dostane
na místo, které ani nezná a které nebylo jeho cílem.

Robert Musil, *Muž bez vlastností*

Prvním krokem k bestializaci je vymazání historie.

Rudolf Vrba, z interview s Jiřím Peňásem

PROLOG: ZJEVY, KTERÉ TÍSNÍ

/ P. Josef Hanus jede z Bohdanče
do Dolních Kralovic a domů se vrací
přes Ledeč /

Uprostřed týdne, 27. června 1945, se Josef Hanus, dvaapadesátiletý katolický farář, vydává na bryčce tažené koněm od své fary v Bohdanči, která leží na hranici Vysočiny a Kutnohorska, do městečka Dolní Kralovice, položeného na řece Želivce. Důvod je zřejmý – rodák z Litrbachů u Litomyšle, syn poštovního zřízence, který byl na kněze vysvěcen v roce 1918, má být jmenován vikářem pro ledečský kraj, a tedy musí do rukou dosavadního vikáře Josefa Dohnala složit slib a přísahu. Josef Hanus, podsaditý ramenatý muž, není tuctovým venkovským knězem, nýbrž vzdělavcem a čtenářem, který se vášnivě zajímá o politiku, skalničkářím, fotografuje a především bystře pozoruje život kolem sebe. Je autorem úvah, reflexí, glos a invektiv, které jako kronikář své doby svěruje do dopisů, kázání a především na stránky tlusté Pamětní knihy.

Po osmdesáti letech v ní listuji. Stránky zvláštně voní. Není to plísni, ale spíše „paměť“ ručního papíru. Mezi zápisy jsou vlepeny výstřižky z dobového tisku a Hanusovy fotografie z válečných a poválečných okamžiků. A také jeho snímky krajiny a bohdanečských uliček. Listuji, probírám se farářovými popiskami a udivuje mě, co tento chlapík dokázal z chaosu přelomových okamžiků vyčíst a rozkrýt. S pronikavou předtuchou. Až budou jeho zápisy jednou vydány knižně, vynikne v úplnosti jeho neobyčejná intuice a vnímavost. Listuji Pamětní knihou a přepisuji z ní některé Hanusovy záznamy, především ty z konce června 1945, kdy se vydal na bryčce na „okružní

cestu“ svým krajem. Byla to sice cesta krajinou, ale především stopami nedávné minulosti a také nového myšlení, které v budoucnu mnohé promění.

Sedím v pokoji staré fary, přepisuji Hanusovy zápisy z léta roku 1945 a oknem vidím na plácek mezi farou a kostelem, jak pater Hanus v saku a s holí pomalu nasedá do bryčky. Veze ho přítel Josef Karel z bohdanečského mlýna...

Vyjeli jsme od fary a jedeme přes Ostrov na státní silnici, přes Slavošov na Zruč nad Sázavou. Po této silnici po dva dny prchala poražená německá armáda a za ní a do boku se hnali Rusové. Stopy tohoto posledního úhybného pohybu jsou dosud zřetelné a jen tak hned smazány nebudou. Po celé délce silnice po obou stranách leží mrtví svědkové bývalé slávy Hitlerových armád – rozbitá motorová vozidla. Kolosy i malá autíčka na boku i na hřbetě, „nožičky vzhůru, unitřnosti vyhřezlé, břítška rozpáraná“. Ani jedna tabulka skla celá, stěny od střel provrtané, větším dílem kostry ohořelé. Co bylo k potřebě, buď Rusy, nebo našimi odmontováno a odvečeno domů. Zbytek čeká na někoho, kdo se smiluje a odveze harpampádí do slévárny. Aby obraz byl celý, chybí jen vypálené osady. To, chvála Bohu, tady u nás není. Ve vsích komíny kouří zcela mírově, střechy jsou celé, lidé jsou na polích, obvorávají brambory, jen u zájezdní hospody nestojí povozy a v hospodě je klid, až nezvyklé ticho – oušem pro toho, kdo zaspal šest let protektorátu. Není pro žiznivého piva ani kořalky, není pro hladového pokrmů. Nikdo se raději ani nezastaví. Z dálky je slyšet sborový zpěv. Po silnici od Slavošova táhne oddíl Rusů. „Vijóóó!“ Josef pohnal kobyly do klusu. Ještě není bezpečno. „Davaj suda! Davaj bystro!“ posud se občas ozve. A Josefův kůň je pěkný a bryčka také slušná.

*

Ve Zručí je ruská posádka. Chlapci bezvousí, holobrádkové, plnovous se u nich neuvidí, v šatech ne zvlášť upravených, což

má být jejich jakousi předností. Naším vojákům vytykají, že jsou jak ze škatulky – vyžehlené primadony, baletky. Sami se však pomáhají, ve voňavkách a kolínské vodě myjí. Na zručské faře, kde působí mladý kněz Tomáš Sobola, je také ruská posádka: major, důstojník a čtyři sluhové. Obsadili celé první poschodí. Třebaže jsou „bezbožníci“, vycházejí s domácími dobře. „Nam Boga nětreba!“ a „starý i mladý pop a malý pop“ (farář, kaplan a dojíždějící chřenovický administrátor) mívají s nimi apologetické šarvátky. Ještě více však farářova sestra Marie Sobolová. Ta si k nim může dovolit všecko. „Pěkní komunisti! Když jsi komunist, proč si nečistíš boty a šaty sám?! Vždyť máš dva sluhy! Jste si přeci všichni rovni!“ Jiná závažná otázka dneška, kterou při odjezdu debatujeme s Josefem, je – máme vůbec svobodný stát? Nejsme jen nějakým druhým protektorátem Ruska? Kdy od nás Rusové odtáhnou? Vždyť je musíme živit! To zvyšuje naši hospodářskou krizi a převyšuje naši únosnost. A ještě Rusové vedou zákopy přes obilí, přes obdělávaná pole! Taková bezohlednost rozčiluje. Taky jsme s Josefem nad tím kroutili hlavou.

*

Od Zruče ke Královicům tentýž obraz. Rozbitá auta, obrněné vozy, tank v bahně, prostrílené benzinové barely. Spoušť, spoušť! Když žádal chudý člověk, nějaký živnostníček, o slevu na daních, spíš ho zavřeli nebo pokutovali, ale korunu nesleвили. Zde nyní leží zničené miliony. Lidská civilizace i kultura je protichůdná, až absurdní. Dočkali jsme se konce války, ale ne míru. O tom se mocnosti ne a ne dohodnout. Ta mocnost, která má míru plná ústa, pro mír ještě to nejmenší neučinila, a naopak všechny mírumilovné kroky maří – a o míru se stále jen bezvýsledně jedná. Je to Rusko, jehož „rudý car“ Stalin se svým komunismem chce ovládnout svět. Říkám Josefovi, spíš na něj křičím z bryčky, aby mě na kozlíku slyšel: „Je to divná věc – komunismus hlásá světovou revoluci – jenže může

za revoluce nastat dohodou všeobecný mír? Tím si přeci protiřečí. Jedině pod knutou bolševismu ve všeobecném zotročení – mír hřbitovní!“ Josef se ohlédne a zavrčí: „Zotročení tělesné a zotročení duševní. A tomu se svět brání.“ Přesně tak, říkám Josefovi, prahnete po svobodě. „Mír si musíme vydobýt!“ volají bolševici. To přeci neustále slyšíme v rádiu, čteme v novinách, to vtlokají do dětských mozečků ve školách – a proto se zbrojí v celém světě jako nikdy předtím. Strašlivé nervové napětí.

*

„Z téhle řepky mnoho oleje mačkat nebudou!“ odborně prohodí Josef a ukazuje na lán ubohé zanedbané řepky, zmořené travou a plevelem. Patří baronu Lockemu, kterému lidé na práci nepůjdou. Je to bývalý vůdce fašistů na Kralovicku a dnes je i se svým pověstným správcem Havlíčkem zajištěn někde v žaláři. Na jeho zámku je ruské komando a sídlo ruské polní policie. Mají zelené čepice. Strílejí do rybníku, a tak loví ryby. A vzápětí vedou dva dezertéry. Sjíždíme do Kralovic. „Do boje za vítězství pracujícího lidu! Vstupujte do československé strany komunistické!“ Tak nám to hlásají plakáty na rozích. Užasle se Josefa táži: „Zas do boje? Cožpak jsme ještě nevítežili a pracující lid dosud otročí? Nemáme socialistickou vládu a mezi stranami pakt o neútočení? Bude pokoj, klid? Či není ještě konec lidským bédám?“ Na mysl vyustává jako přízrak nějaká příští třídní revoluce – zkáza. „Zajímavé,“ povídám Josefovi a přejíždíme po mostě řeku, „ve sklárně v Tasicích celý závodní výbor tvoří dělníci v ní zaměstnaní, zvýšení platu si odhlasovali, ale v pracovním týdnu nepracují ani hodinu, poněvadž po celý týden pracují v závodní radě – ouřadují. A nejvíce je jimi zkoumaná národní spolehlivost úředníků, kteří za války riskovali a kryli dělníky. Běda tomu, kdo by nějak přísněji vyžadoval od dělníka, aby konal svou povinnost nebo snad pohrozil propuštěním. Dnes by s koštětem, inzultován davem, zametal ulici, byť byl

silou v továrně vedoucí a skutečně nepostradatelnou. To jsou zjevy, které tísní a plní duši obavou o budoucnost.“ Josef drží opratě pevně v ruce a nahlas povídá: „Ve Vlašimi je pánem nade všemi lékaři pomocný dělník ze zbrojovky, neboť tamní národní výbor mu svěřil zdravotnický referát. Nebo tohle – předsedou správní rady Jiráskovy kliniky v Praze je zedník a má takovou pravomoc, že může, kdy chce, profesora Jiráska vykopnout.“ Přijíždíme ke kralovické faře, scházím ze schůdků, Josef mi pomáhá, abych se tam nerozplácl, a já mu říkám: „Tohle je proces, který bude-li nadále trpěn, připraví novou revoluci a zánik svobodného československého státu, který se sotva obrodil. A teď, Josefe, vážná otázka: Má komunistická strana dobrý úmysl zachovat svobodu naší republiky? Sleduji příznaky, které naznačují pravý opak.“ Ze dveří vychází důstojný pan farář Dohnal, jde nám podat ruku a já stačím na uvítanou prohodit: „Znáte tenhle utip? V pohraničí mají hádanku – jak se z henleinovského Němce stane snadno a rychle stoprocentní Čech? Vstoupí do komunistické strany!“

*

Na faře u veledůstojného Josefa Dohnala slibuji mlčenlivost a poslušnost. Jsem sice jen administrátorem, ale přec ve funkci a hodnosti vikáře, a tedy jsem „oculus episcopi“ – biskupovo oko v terénu diecéze. Pan vikář Dohnal mi po přísaze k hodnosti gratuluje. Nevím, jak budu svůj úřad zastávat. K farám ledečského vikariátu je z Bohdanče daleko a vedou k nim jen mizerné silnice a já mám revma. Povož se těžko shání, je jich málo. Nu, můj sekretář Tomáš Sobola, farář ve Zručí, mi pomůže. Že bych právě věděl, jak mám svůj úřad plnit, nemohu říci. Pan biskup Pícha je přísný a říká se, že je lepší přísnost než mírnost, že biskup dovede „zpucovat“ i starého vikáře. To bude první, čeho se mi od něho dostane. Stejně nakonec umřeme oba a hlavní bude, co mi řekne náš Nejvyšší Scrutor cordium.

*

Bouřka přešla, déšť se přehnal a Josef práská bičem a jeho „hot pré“ pobízí korpulentní kobytku, aby přidala do kroku. „K osmé hodině můžeme být doma,“ odměřuje na hodinkách zbytek dne. „Tady se mně to nelíbí, to u nás je to lepší.“ Říkám mu: „Tak ať jsme co nevidět doma.“ Po rovince klus, z kopce trap. Brzo jsme u zahájské fořtovny. Zde jsem byl mnohokrát, zde působil lesní adjunkt Karel Pulec, jehož Němci vlákali i s jinými partyzány do léčky, postřelili a on sám, krváčeje na útěku, aby se jim nedostal do rukou, se zastřelil. Měl po něm vystřelit četnický okresní velitel Šulc, proto byl zajištěn. V Pekelských lesích vidíme tygra, ovšem ne bengálského ani královského, nýbrž zcela neškodného – hitlerovského. Zabořen celou svou délkou ve smrkovém stojáku snažně se pokouší zvednout svou hlavu nad vrcholky stromů. Pěkný kousek! Josef neodolá, zastaví kobytku a prolézá tygra. Já vše sleduji z bryčky jak z pozorovatelný. Kdyby to bylo blíž k nám, Josef by ho takto rozhodně nenechal. K rozbitému autu na farském dvoře by přibyl zcela jistě i tento němý, vychladlý kolos.

*

Projíždíme Ledčí. Usmívá se na mě, lépe řečeno nutí se do úsměvu, paní lesmistrouvá Čapková ze Zaháje. Nese v tašce nákup, jde domů pěšky a začíná pršet. Dříve jezdila jen autem. Její muž je pro podezření z udavačství „zajištěn“. Nerad bych z množství zajištěných ledečským soudem někoho známého potkal, jako před měsícem dr. Zajíčka. Bylo to u myslivny Vostojavky, kde jsme se stali svědky nepěkné revoluční scény: vickovičti občané, ozbrojeni holemi i puškami a automatickou pistolí, hnali před sebou do Ledče k lidovému soudu advokáta dr. Zajíčka a jeho syna Jana, ženou je poklusem z Bohdanče třináct kilometrů cesty. Vidím jen zavalitou postavu v zelenavém hubertusu, zarudlou tvář a vyvalené zděšené oči jako krví podlité a klesající a těžko se zvedající ruce a slyším jen pokřik: „Kurvo! Lumpe!“ Ujíždíme, pokud táhlé kopce dovolují, z Ledče pryč.

Za Habrkem, nad potokem Jestřebnice, kde se silnice v pravém úhlu láme a prudce spadá do údolí, ukazuje mi Josef po levé straně, za prudkým žlabem, mezi stromy, dosud dobře znatelný násep hlíny s kamením. Říká, že je to hrob devíti Němců odstřelených Rusy. Dle tvrzení pana Šmída, fořta z Vostojavky, je tam zahrabaná i zdechlá kobyla. Dole u potoka leží ještě jeden a za potokem také. Stríleli ze zálohy po Rusech a sami to odpykali smrtí. Hroby neznámých vojinů! A takových je! Němci své oběti pouze číslovali jako dobytek. A ti mrtví a spálení ani hroby nemají!

*

Potkáváme pana Rokose, skláře z Třebětína. Vrátil se před nedávnem z koncentračního tábora Buchenwald a vypravuje: „Dvacet jedna tisíc nás tam zbylo ze šedesáti tisíc! Před smrtí nás zachránila Pattonova americká armáda.“ Co vytrpěl, nechce vykládat, jen o jedné německé stvořce, ženě důstojníka, poví. Jezdila na koni, a když šly skupiny trestanců do práce, přijížděla a prohlížela si je z koně a vybírala si. Líbilo se jí, když byl někdo tetován. Proto museli chodit do práce polonazi. Večer si dala předvést to nebo ono číslo (vypálené na předloktí). A číslo se již do ubikace nevrátilo. V jejím pokoji po osvobození tábora našli lampu, jejíž stínítko bylo sešité z potetovaných lidských kůží. „A lidských kůží tam měla celou sbírku. Její muž měl sbírku skalpů a chlatal pivo z lidských lebek, ale to jsem na vlastní oči neviděl,“ prohodil nakonec pan Rokos.

*

Blížíme se k domovu. Při jízdě vyprávím Josefovi, že jsem četl někde v novinách, jak jeden z čelných komunistů prohlašuje, že pokud bychom se měli „vracet cestou staré měšťácké demokracie ke kapitalistické reakci... tak v takovém případě by byla pro nás stará vyzkoušená zbraň pracujících, tj. jednotná stávka, nejúčelnějším prostředkem“. Josefovi to překládám do normální řeči – kdyby „mělo dojít k něčemu proti vůli komunistů, pak

vytáhneme do ulic a stávka a revoluce! A demokracie? Jen dle našeho receptu! Má-li se dojít i u nás k ruskému komunistickému socialismu, tedy proč ne hned?!“ . Josef se trochu zarazí a křikne: „K čemu ale pak ta komedie s parlamentem, s demokracií, s prezidentem?“ A povídáme a povídáme a skutečně, jak Josef odhadl, před osmou hodinou večerní, ještě za světla, dojíždíme domů.

*

Josef vypřáhl, krmí unavenou kobytku a má strach, aby mu ji zítra v Ledči Rusové nebo Češi nevzali.

*

Farář Hanus se od bohdanečského mlýna vrací na faru. Sako pověsí v předsíni, sundá si kolárek, trochu se omyje v lavoru studenou vodou, sedne za psací stůl v rohu pokoje a do Pamětní knihy začne zapisovat inkoustovým perem.

**Obec Bohdaneč
u Zbraslavic s kostelem
Zvěstování Panny Marie.
Snímek P. Josef Hanus.**

**Parte Říše velkoněmecké
jako úlevné pohřbení
nacistické hydry. Leták
šířený v květnu 1945. Josef
Hanus jej uložil do svého
archivu.**

Hlubokým žalem sklíčení oznamujeme lidu obecně-
mu celého světa a okolních vesnic, že z rozhodnutí
Prozřetelnosti na věčné časy nás opustila naše tak
drahá, milovaná, nenahraditelná a nezapomenutelná
Její velkorysost

Říše velkoněmecká

zástíta kultury a civilizace.

Nezapomenutelná naše ochránitelka vykrvácela po
dvanáctiletém nadýmání na rychle úhyté při potratu
Nové Evropy v máji L. P. 1945 v útlém věku 12 jar,
nedoživše se prorokovaných 1000 let. Zanechává po
sobě miliony sirotků, o něž bude vzorné postaráno
v útulných sirotčincích východních Lebensraumů, po
nichž tak žhavě toužili.

Tělesná schránka předrahé zesnulé bude těžoz mě-
síce uložena k věčnému odpočinku na památném pout-
ním místě, kde kdysi stával Berlín, při zvucích písne
„es geht alles vorüber, es geht alles vorbei!“

Samájáma u Postupimi (dříve Berlín).
V máji 5. V. 1945.

N. S. D. A. P., vychovatelé	HERRNVOLK, děti.
--------------------------------	---------------------

Pohřební ústav Německa: Adolf Hitler a spol.

P. Josef Hanus s ministranty
na pohřbu Barbory
Pařezové, únor 1943.

Dne 5. května 1945 posílá
P. Josef Hanus dopisnici,
kde jsou přetištěny známky
s Hitlerovou tvářičkou.

Katecheta Josef Hanus s družičkami při Božím těle, druhá polovina třicátých let.

Slavobrána v Bohdanči vítající Rudou armádu, v českém jazyce a azbuce. Fotil Josef Hanus 11. května 1945. V kronice k tomu dopsal: „Ne nadarmo byla zde postavena slavobrána. Odpoledne přijelo auto a tři povozy s rudoarmějci. Byli uvítáni zástupem lidí, jásosem, chlebem a solí a proslovem, na nějž dva důstojníci odpověděli. Trochu rusky zde dovede p. Zelený, p. Matějka (zajatci v Rusku za minulé války) a Jos. Krajíček. Rozjařený Rusáček v hloučku směřjících se děvčat mne z dálky vítal ne nepřátelským: Á, pop... á, pop...!“

P. Josef Hanus mezi ruskými důstojníky v květnu 1945. Do kroniky napsal: „Přivítán důstojníky, musil jsem postát s nimi před objektivem. Oni dva důstojníci, s nimiž jsem fotografován, jsou vychovatelé: profesor a učitel. Lidé jemní a vzdělaní. U Zelenů, kde byli hoštěni, při vstupu do světnice se dle starých ruských zvyků před obrazy křížovali, před jídlem se modlili. Jsou předvojem dalších skupin, hlavně vozatajců.“

Vojáci Rudé armády s bohdanečskými děvčaty. Děkan Hanus, který snímek pořídil, do kroniky vepsal: „Rudoarmějci mají rádi také ‚paněnký‘ a staly se též případy znásilnění nezletilých děvčat. Ale naše

‚paněnký‘ už namnoze nejsou paněnký. A když se přímo nabízí, jaký div, že druhý bere.“

Občanská legitimace Josefa Hanuse z období protektorátu.

Na farní zahradě vyfotil pan děkan partii alpina „arizona“ – skalničky byly jeho vášní.

Josef Karel, řečený „vantrockej“, který svou bryčkou vozil děkana Hanuse, na pohřbu Barbory Pařezové – stojí uprostřed s pozdvíženou pravou rukou. Děkan Hanus úplně vpravo.

**Josef Karel (s opratěmi)
se svými koňmi a povozem
přivážel do Bohdanče
na letní byt prázdninové
hosty.**

**Josef Karel jede s P. Josefem
Hanusem vysočinskou
krajinou.**

P. Tomáš Sobola s rodiči a sestrou na farní zahradě ve Zruči nad Sázavou, kde ho při své cestě navštívil P. Josef Hanus. Tomáš Sobola bude v roce 1945 pohřbívat Čeňka Císaře (viz další kapitola).

Fara v Bohdanči – místo ve středu obce, kde přebýval, psal a meditoval Josef Hanus, který svůj dlouholetý domov také nafotil.

Buď vůle Tvá, jako v nebi
tak i na zemi.

Viemohoucí Pán života a smrti povolal na věčnost našeho
duchovního otce

vldp. **JOSEFA HANUSE,**
biskupského notáře, děkana a faráře v Bohdaneči.

Zemřel klidně po delší nemoci v úterý dne 21. září 1954
o 21. hodině uprostřed svých farníků v bohदानěské farni,
ve věku 61 let a 36. roce svého kněžství.

Sedec všech kdesi jej znali se zachvíli bolesti nad ztrátou
duše všechny milující, šlechterné duše kněžské.

Tělesná schránka v Pánu zesnulého bude vystavena v chrámu
Páně v Bohdaneči v sobotu 25. září 1954 o 11. hod.
dopolední a po smutečních obřadech a zádušní mši svatě
bude na místní hřbitov k věčnému spánku uložena.

V Bohdaneči dne 22. září 1954.

FARNÍCI BOHDANEČTÍ

Obchodní podnik, s. p., Kolín - provozovna W. Křížá Hora.

Úmrtí oznámení
P. Josefa Hanuse v září
1954 a děkanův hrob
na bohदानěčském hřbitově
(léto 2024).